

УДК 355.7

Д.В. Лісовенко

Науковий центр бойового застосування Сухопутних військ, Одеса

ТАКТИКО-ТЕХНІЧНИЙ РОЗВИТОК АРМІЙСЬКОЇ АВІАЦІЇ У ВІЙНАХ ХХ-ХХІ СТОЛІТТЯ

Досвід військового мистецтва показує, що немає жодної локальної війни, озброєного конфлікту сучасності, де б не брала участь армійська авіація. При цьому простежується тенденція зростання її ролі в озброєній боротьбі, що, поза сумнівом, істотно вплинуло на характер бойового застосування армійської авіації. У запропонованій статті в хронологічній послідовності наводяться основні етапи розвитку як нашої, так і зарубіжної армійської авіації, що дає можливість прослідкувати історію розвитку вертольотів, впливу новітніх технологій на зміни в теорії та практиці їх бойового застосування.

Ключові слова: армійська авіація, локальна війна, бойове застосування, вертоліт.

Вступ

Аналіз та оцінка сучасного воєнно-політичного становища в світі дають змогу зробити висновок, що хоча воєнна загроза у формі розв'язання війни проти України і здійснення відкритої агресії будь-якою державою або коаліцією держав є малоймовірною, проте воєнна небезпека як потенційна можливість виникнення воєнного конфлікту, залишається. Це пов'язано, в першу чергу з тим, що в близькості від кордонів України відбуваються збройні конфлікти, та існує реальна можливість її втягнення (за певних умов) хоча б в один із них.

Актуальною проблемою сучасності є нейтралізація можливого збройного конфлікту як одне із напрямів забезпечення стабільності і національної безпеки країни.

За своїми можливостями вертольоти, які стоять на озброєнні армійської авіації (АА), є багатоцільовими літальними апаратами. Особливо широкими виявилися межі їх воєнного застосування. Це пояс-

нюється декількома причинами. Так, швидкість наземних рухомих бойових і транспортних засобів збройної боротьби істотно не змінилася, а потреба у швидкому реагуванні на зміни обстановки з причини широкого застосування противником засобів повітряного нападу, високоточної зброї, аеромобільних десантів, – значно зросла. У результаті цього необхідність як вогневої підтримки збоку високомобільних повітряних засобів, так і необхідність перевезень наземних сил повітрям, також значно зросли.

Метою даної статті є аналіз впливу новітніх технологій на завдання армійської авіації.

Основна частина

Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати основні етапи тактико-технічного розвитку застосування вертольотів у різноманітних війнах та з'ясувати завдання, які виконували вертольотні підрозділи під час проведення бойових дій.

Використання армійської авіації у локальних війнах починається з **війни у Кореї (1950-1953 рр.)**,

коли вертольоти, поряд з літаками, використовувались головним чином для евакуації поранених, а пізніше, і для ведення повітряної розвідки, наведення ударної авіації на наземні цілі, коректування вогню артилерії, перевезення військ, висадки десантів та диверсійних груп, перевезення боєприпасів, матеріальних засобів, евакуації підрозділів, забезпечення зв'язку. Але як засіб вогневої підтримки сухопутних військ вертольоти ще не використовувались [1].

Війна у В'єтнамі (1959 – 1973рр.) характеризувалася значним розширенням масштабів застосування вертольотів та збільшенням кількості їх завдань, важливішим з яких було проведення аеромобільних операцій, які за визначенням американських статутів представляли собою вид дій, при яких підрозділи і частини сухопутних військ перекидаються для виконання поставлених перед ними задач вертольотами [4].

Характерним під час війни у **Південному В'єтнамі** стало підвищення ролі вертольотів вогневої підтримки. З 1967 року почалося застосування спеціальних вертольотів вогневої підтримки АН-1Г “Хью Кобра”, призначенням яких було здійснення вогневого ураження противника у наміченому районі висадки військ.

У В'єтнамі вперше в широких масштабах були застосовані вертольоти для виконання наступних завдань: перекидання вантажів і військ з кораблів на берег, з баз постачання і портів розвантаження в місця дислокації; розвідки місцевості, районів (майданчиків) висадки десантів, вогневих позицій; повітряне патрулювання в районах баз, портів, гарнізонів, на комунікаціях і в районах проведення операцій; забезпечення управління в якості повітряних командних пунктів, проміжних вузлів зв'язку (ретрансляторів); забезпечення інженерно-будівельних робіт.

За період 1965 – 1969 роки за допомогою вертольотів при виконанні пошуково-рятувальних робіт було врятовано 40 571 чоловік, у тому числі 55% льотного складу, який катапультивався в ході виконання бойових задач [2].

Можливості вертольотів як протитанкових засобів значно зросли з появою протитанкових керованих ракет (ПТКР) “Тоу”, які вперше були застосовані у **лютому 1971 року у Південному Лаосі**. Для використання нового виду озброєння були відпрацьовані нові способи й тактичні прийоми при його використанні. Найбільш ефективною виявилася тактика засідок, коли вертольоти підходили в район на гранично малій висоті на фоні місцевості та очікували момент для нападу. При наближенні цілі на дальність пуску проводився підскок на висоту, яка забезпечувала захват цілі та її супроводження, а потім з режиму висіння здійснювався пуск протитанкових керованих ракет.

Під час війн на Близькому Сході (1967, 1973 рр.) вага і ефективність дій вертольотів вогневої підтримки все більше зростала. Ізраїльські війська використовува-

ли їх як у якості самостійних тактичних груп, так і у якості високоманевреного протитанкового резерву у ланці батальйон-бригада. Зростання дальності застосування керованої ракетної зброї дозволяла вертольотам застосовувати її по рухомих малорозмірним броньованим об'єктам, не входячи в зону ураження вогневими засобами противника. Так, у жовтні 1973 року 18 ізраїльських вертольотів за один виліт знищили 90 єгипетських танків, не втративши при цьому жодного [6].

Застосування армійської авіації в Афганістані (1979-1989 рр.) основними завданнями якої були: авіаційна підтримка бойових дій військ, супровід військ і колон тилу на марші, десантування повітряних десантів і диверсійних груп (груп захоплення), ведення повітряної та інженерної розвідки, нанесення ударів по виявлених об'єктах противника, мінування прикордонних стежок і перевалів та їх руйнування бомбометанням, доставка боєприпасів і матеріальних засобів військам тощо.

Більша частина льотного ресурсу вертольотів (55%) витрачалася на авіаційну підтримку і супровід військ. Основними об'єктами бойових дій АА були опорні пункти, польова артилерія і міномети на позиціях, окремі бронетранспортери й автомашини, каравани зі зброєю і боєприпасами, ділянки гірських доріг, мости і проходи в горах [2].

Тактика дій підрозділів і тактичні прийоми екіпажів вертольотів мінялися зі зміною тактики дій противника. Польоти виконувалися тільки групами в складі не менше пари вертольотів. У зв'язку з насиченням загонів противника стрілецькою зброєю, кулеметами великого калібру, польоти вертольотів по маршруту здійснювались на висотах, що виключало поразку стрілецькою зброєю. Екіпажі виконували енергійне маневрування в районі бойових дій по висоті, швидкості і напрямку. В окремих районах таке маневрування здійснювалося протягом усього польоту – від зльоту до посадки. З появою у противника переносних зенітних ракетних комплексів у район об'єкту удару, екіпажі почали виходити на гранично малих висотах, досягаючи тим самим раптовості й ефективності удару.

Збройний конфлікт в районі Перської затоки (1990-1991рр.) досить повно продемонстрував зростання ролі армійської авіації у сучасному бою. Сухопутне угруповання багатонаціональних сил (БНС) було оснащено різними типами вертольотів, значну більшість з яких складали протитанкові.

В бойових діях проти Іраку брало участь понад 1600 вертольотів, включаючи близько 900 бойових, озброєних ПТКР. В інтересах Сухопутних військ було виконано до 80% всіх вильотів [3].

У Чеченській війні (1999-2000 рр.) армійська авіація застосовувалася з високою інтенсивністю як один з найважливіших засобів забезпечення дій наземних військ, та виконувала широке коло задач. Нею було здійснено близько 40 000 вильотів в рам-

ках самостійного ведення бойових дій та для підтримки дій наземних військ.

В системі комплексного вогневого ураження противника та забезпечення здійснення маневру військами армійської авіації було відведено значну роль. Авіаційні підрозділи разом з артилерією вирішували, як правило, від 70% до 90% загального обсягу вогневих завдань [5].

В ході війни на Кавказі в черговий раз було підтверджено, що в сучасному бою роль вертольотів продовжує зростати; підтверджено потребу подальшого розвитку вертолітної авіаційної техніки з широким використанням існуючих передових технологій, а також те, що армійська авіація залишається найбільш прийнятний засіб десантування тактичних повітряних десантів та забезпечує швидке перекидання підрозділів на необхідний напрямок приховано та в стислі терміни.

Операції у Афганістані у 2001 році та в Іраку 2003 року показали істотне підвищення ролі армійської авіації, яка застосовувалася у всьому спектрі бойових задач (вогнева підтримка бойових тактичних груп, порушення системи управління противника, ведення усіх видів розвідки, супровід і прикриття колон та ін.) [2].

Основою подальшого розвитку АА буде не тільки вдосконалення ТТХ характеристик вертольотів та озброєння, що є важливим, а й використання безпілотних літальних апаратів (БЛА). Основними завданнями БЛА є: розвідка місцевості, виявлення засобів противника, лазерне наведення ракет та передача інформації на пункти управління. Використання БЛА надає можливість отримувати інформацію в режимі реального часу. У сучасних війнах володіння перевагою в отриманні інформації в режимі реального часу дає змогу підрозділам АА провести заходи з підготовки та проведення більш ефективної операції по знищенню противника з мінімальними втратами особового складу, вертольотів та часу. Взаємодія БЛА з вертольотними підрозділами це наступний тактико-технічний етап розвитку АА.

ТАКТИКО-ТЕХНИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ АРМЕЙСКОЙ АВИАЦИИ В ВОЙНАХ XX-XXI ВЕКА

Д.В. Лисовенко

Опыт военного искусства показывает, что нет ни одной локальной войны, вооруженного конфликта современности, где бы не принимала участие армейская авиация. При этом прослеживается тенденция роста ее роли в вооруженной борьбе, что, несомненно, существенно повлияло на характер боевого применения армейской авиации. В предложенной статье в хронологической последовательности приводятся основные этапы развития как нашей, так и зарубежной армейской авиации, которая дает возможность проследить историю развития вертолетов, влияния новейших технологий на изменение в теории и практике их боевого применения.

Ключевые слова: армейская авиация, локальная война, боевое применение, вертолет.

TACTICS-TECHNICAL DEVELOPMENT OF ARMY AVIATION IS IN WARS OF XX-XXI OF AGE

D.V. Lisovenko

Experience of art of war shows that not a single local war, armed conflict of contemporaneity, is, where an army aviation did not take part. The tendency of growth of its role is thus traced in the armed fight, that, undoubtedly, substantially influenced on character of battle application of army aviation. In the offered article in a chronologic sequence the basic stages over of development are brought both to our and to the foreign army aviation which enables to trace history of development of helicopters, influences of the newest technologies on a change in a theory and practice of their battle application.

Keywords: army aviation, local war, battle application, helicopter.

Висновки

Таким чином, аналіз розвитку армійської авіації дозволяє зробити наступні висновки:

1. Сучасні концепції війни передбачають широке застосування вертольотів. Армійська авіація дозволяє ефективно вирішувати завдання по розгрому противника. У той же час, вона створює реальні умови для підвищення стійкості оборони, зайняття найбільш вигідного положення по відношенню до противника, і, таким чином, досягнення цілей оборони меншими силами. При цьому, ефективність застосування армійської авіації особливо висока під час дій на пересіченій місцевості та в умовах дефіциту часу.

2. Використовуючи вертольоти, аеромобільні підрозділи можуть пересуватися у 8 разів швидше, ніж за допомогою будь-яких наземних транспортних засобів. До цього ж, швидкість їх пересування не залежить від прохідності місцевості.

3. Аналіз досвіду локальних війн приводить також до висновку, що насиченість Сухопутних військ армійською авіацією збільшує вогневу могутність і дозволяє знизити навантаження на ударну авіацію при вирішенні завдань безпосередньої авіаційної підтримки, переклавши значну їх частку на бойові вертольоти. Цим самим збільшується обсяг вогневого впливу.

Список літератури

1. *Использование боевых вертолетов // Армейский сборник. – 1997. – №9. – С. 36-41.*
2. *Лебедев В.Г. Вертолеты стран мира. – М.: Бульвар, 1994. – 222 с.*
3. *Анализ вооруженного конфликта в Персидском заливе // Зарубежное военное обозрение. – 2000. – №9. – С. 51-59.*
4. *Полевой устав СВ США FMG-20. Огневая поддержка в общевойсковом бою. М-84.*
5. *Сборник тактических примеров по организации и ведению оборонительного боя ВИ, М-89.*
6. *Энциклопедия современного оружия и боевой техники / Сост. Н.А. Волковский т.1, Полигон-АСТ, С-Пб – 98.*

Поступила в редколлегию 13.05.2008

Рецензент: к. військ. наук, проф. В.С. Мінасов, Науковий центр бойового застосування Сухопутних військ, Одеса.